

HASTA-HEKİM İLİŞKİLERİ KONFERANSLARI

Editör
Dr. Tahir ÖZAKKAŞ

Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları: 201

Hasta-Hekim İlişkileri Konferansları

ISBN 978-605-9137-21-8

Copyright© Psikoterapi Enstitüsü

Tüm hakları saklıdır. Yayıncının izni olmaksızın tümüyle veya kısmen yayımlanamaz, kısmen de olsa çoğaltılamaz ve elektronik ortamlarda yayımlanamaz.

Birinci baskı: Eylül 2015

Editör: Tahir Özakkaş

Yayıma hazırlayan: Sevgi Akkoyun

Katkıda Bulunanlar: Meltem Ok

Baskı: Acar Matbaacılık Prom. ve Yayın. San. ve Tic. Ltd. Şti.
Litros Yolu Fatih Sanayi Sitesi No:12/243 Zeytinburnu - İstanbul
Tel: 0212 613 40 41

PSİKOTERAPİ ENSTİTÜSÜ EĞİTİM ARAŞTIRMA SAĞLIK
ORGANİZASYON VE DANIŞMANLIK LTD. ŞTİ.

Eğitim ve Kongre Merkezi: Fatih Sultan Mehmet Cad. No:285
Darıca-KOCAELİ

Tel : 0262 653 6699 Fax : 0262 653 5345

Merkez: Bağdat Caddesi No: 540/8 Bostancı-İSTANBUL / TÜRKİYE

Tel : 0216 464 3119 Fax : 0216 464 3102

www.psikoterapi.com - www.psikoterapi.org - www.hipnoz.com

SUNUŞ

Psikoterapi Enstitüsü olarak, öncelikle ruh sağlığı profesyonellerinin ya da ruh sağlığı ile ilgilenen kişilerin ihtiyaç duyacağı teorik bilgileri ve pratik/uygulamaya yönelik deneyimleri paylaşan özgün ve çeviri yayınlar ile literatüre katkıda bulunmayı hedefliyoruz. Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları, Psikoterapi Enstitüsü'nün çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen atölye çalışmaları, uluslararası konferanslar ve dünya literatüründen seçkileri içermektedir.

Bu kitapta, çeşitli etkinlik ve organizasyonlarda yaptığım sunumların, konuşmaların ve tartışmaların metinlerini bulabilirsiniz. Konferanslara katılmış olan meslektaşlarıma bilgilerini tazelemek, katılamamış olan meslektaşlarıma ise yararlanmak isteyecekleri bir kaynak sunmak isterim.

Konuya ilgi duyan okuyucuların yanı sıra klinisyenler, psikoterapistler ve araştırmacılar için başvuru kitabı niteliği taşıyan bu yayını sizlerle buluşturmaktan kıvanç duyarız.

Tahir ÖZAKKAŞ
Psikoterapi Enstitüsü Başkanı

İÇİNDEKİLER

1	Gelenekselden Modern Yapıya Geçişte Ruhsal Yapımız	1
2	Hasta Hayvanların Sahipleri ve Hekim İlişkileri.....	29
3	Kendilik Yapılanmalarına Göre Hasta - Hekim İlişkileri	82
4	İletişim Becerileri.....	114
5	Hasta-Hekim İlişkileri Kişilik Yapıları	156
6	İletişimin Temelindeki Sır Olan Kişilik Yapıları.....	207

1

GELENEKSELDEN MODERN YAPIYA GEÇİŞTE RUHSAL YAPIMIZ

S unucu: Sayın Başhekim muavinlerim, Sayın Doçent Doktor Tahir Özakkaş, unvan ve görevlerine göre hastanemizin hemşireleri, idari personeli ve diğer çalışanları; Ümraniye Eğitim Araştırma Hastanesi Eğitimi Komitesi tarafından hazırlanan “Gelenekselden Modern Yapıya Geçişte Ruhsal Yapımız” konulu konferansa hoş geldiniz. Şimdi sunumlarını yapmak üzere Sayın Doçent Doktor Tahir Özakkaş’ı kürsüye arz ediyorum.

Tahir Özakkaş: Değerli arkadaşlar hepimiz hoş geldiniz. Biraz önce doçent olarak ismim anıldı; ama Türkiye şartlarında doçent unvanım yok, bunu önce belirteyim. Ben Azerbaycan Devlet Üniversitesi’nde öğretim üyesi olarak çalışıyorum. Orada Türkiye’deki doçentliğe eşdeğer kariyerim var; ama Türkiye’de doçent değilim, uzman doktor olarak denkliğim var, bunu önce belirteyim. Arkadaşlar benim için böyle onur verici bir şey vermişler, teşekkür ederim. Türkiye’de doçentlik denkliğiyle ilgili herhangi bir girişimim olmadı, bunu belirteyim.

¹ 24.12.2008 Ümraniye Eğitim Ve Araştırma Hastanesi Konferans Salonu – İstanbul
DVD Kodu: 2-1-8

Bugünkü konumuz geleneksel yapımızdan modern yapıya geçerken, zihin aygıtımızın insanlar arası ilişkilerimizin nasıl oluştuğunu ve bu sürecin tam ortasında olan Türkiye'nin durumu nedir, insanımızın durumu nedir, biraz sosyolojiden biraz psikolojiden biraz da psikiyatriden olmak üzere böyle bir harmanlanmış konuyu sizinle konuşmak tartışmak, fikir alışverişinde bulunmak istiyorum. Şimdi tabi gelenekselden moderniteye derken ve zihin yapısı derken 3 ayrı komponentten bahsediyoruz. Geleneksel yapı derken, kast ettiğimiz şey sosyolojideki cemaat tipi toplum yapısıdır. Cemaat tipi toplum yapısı derken de bugünkü güncel olarak gazetelerde veya iletişim araçlarında kullanılan cemaat değil, burada kullanılan kavram. Daha çok tarım toplumuna dayalı, geleneksel aile modeli dediğimiz birbiriyle kaynaşmış yapıları kast eden, üretim ilişkilerinde tarıma dayalı bir üretim ilişkisi bulunan topluluklar kast edilmektedir. Modernite dediğimiz şey ise modern olan çağdaş olan insan değil, üretim ilişkilerinde daha çok kol kuvvetinden ziyade beyin kuvvetinin fonksiyonel olduğu, insanların birey ve kişi olarak özgürce yaşamlarını belirleyebildiği bir toplumsal ilişki yapısına verdiğimiz isim. Tabi, sosyolojik olarak bunlara baktığımızda, o zaman bunların ikisinin karşılığı, bu manda terimleri netleştirirsek, geleneksel yapıdan modern yapıya ruhsal durumu-muz nedir?

Şimdi burada şu ayırdıma varabiliyoruz. Demek ki geleneksel yapı dediğimiz toplumsal yapıda, cemaat tipindeki yapıda, bir ruhsal yapımız var, bir zihin aygıtımız var. Bu aygıtı nasıl değerlendiriyoruz, modern yapıda ki daha çok modernleşmenin olduğu, özerkleşmenin olduğu toplum tipinde ise bir başka ruhsal yapının olduğu şeklinde bir önerme veya iddia karşımıza çıkıyor. Bu ruhsal yapıların varlığı yokluğu, bunu da bilimsel olarak konuşmak ve tartışmak mümkün tabi. Ruhsal yapı derken, burada köken itiba-

riyle indiğinizde, beynimizin biyolojik aminlerini, proteinlerini mi kast ediyoruz, yoksa bu proteinlere işlemiş olan sanal bir programdan mı bahsediyoruz, bunun tartışılması gerekir. Önermelerimizin çerçevesini çezecek olursak, insanın iki tane komponentten oluştuğuna zihinsel olarak inanıyoruz. Birincisi genetik materyalimizin getirmiş olduğu bir hardware diye nitelendirebildiğimiz bir bilgisayarın ana parçaları gibi kabul ettiğimiz zihinsel yapımız. İkinci kısım ise hardware olarak, genetik olarak sağlam olduğuna inandığımız bir beyin yapısına, daha sonradan bebeklikten itibaren yüklenen bir program var, yani kendilik tasarımlarımız veya kişilik yapımız veya nesne ilişkilerimiz dediğimiz kısım.

İşte burada sanal program dediğimiz o program kişinin büyüdüğü, geliştiği coğrafyada, atmosferde, kültürde şekillenen bir şeydir, yani siz ne kadar toplum içinde farklı uçlarda ve marjinal noktalarda bulunursanız bulunun, o toplumsal düzenin içerisindeki dairenin içindeki ruhsal şekillenmeye maruz kalmak zorundasınız, onun dışına çıkamazsınız. İşte gelenekselden moderniteye derken, henüz gelenekselden moderniteye geçmemiş olan, geçiş toplumlarında bu sancılı bir süreci içermektedir ve bunun ayak izlerini biz psikiyatri polikliniklerinde, psikoloji polikliniklerinde bizim ne şekilde karşımıza geliyor, nasıl klinik tablolarla karşımıza geliyor, bunu sizlerle paylaşmak istiyorum. Bu paylaşacağımız konu bu salondaki hemen hemen herkesi de içine alan, aile dinamiklerini de içine alan, sülale dinamiklerini içine alan, memleket dinamiklerini içine alan, ideolojik ve siyasi dinamikleri içine alan bir yapılanmayı karşımıza getirmektedir. Bunun nedenselliğini kavrar, bunun üzerinde bir içgörü kazanma imkânına sahip olursak, bu gelişimsel süreç içerisinde ilişkilerimizin nasıl bir yapı içerisinde olduğunu anlamamız mümkün olabilir.

Şimdi, sosyolojik olarak geleneksel yapının daha çok tarıma dayalı bir yapı olduğunu ifade etmiştim. Modern yapının da daha çok bireyselleşmiş ve ayrılmış yapılar olduğunu ifade etmiştim. Bunu biraz daha detaylandırayım müsaade ederseniz, ardından ruhsal yapıya geçeceğim. Geleneksel yapıda insanlar yalnız başına yaşayamazlar; çünkü yalnız başına yaşamak tehlikelidir ve yaşamda kabil değildir. İnsanlar mutlaka birileriyle kontak içerisinde olmalı ve sıkı sıkıya, kol kola girilmiş olan bir toplumsal cemaat kültürünün etkisi altında bulunmalısınız ki, tabiatın haşin durumuna karşı kendinizi koruyabilesiniz. İşte bunlar çekirdek aile kavramının üzerine geleneksel aile kavramında olan yapılarıdır, yani pederşahi bir babanın ve otoritenin altında gelişmiş olan gelinler, damatlar, kuzenler, yeğenler. Bunu daha da geliştirecek olursanız, biraz daha aşiret havasına büründürecek, biraz daha geliştirecek olursanız, işte birlikte olunan bir dini birlik olabilir, cemaat birliği olabilir vesaire. Birlikte olmanın getirmiş olduğu bir yapının içerisindeyiz. Bu yapı ne kazandırır ne kaybettirir size.

Geleneksel yapılar, eğer siz bu yapının içerisinde rol alırsanız ve rolünüze itiraz etmezseniz, bu yapının içerisinde size yaşam şansı verilir ve siz ödüllendirilirsiniz, yani geleneksel bir aile içerisinde ki bugün itibarıyla Türkiye toplumunda hepimiz hemen hemen bir geleneksel aile modelinin içerisindeyiz. Ne kadar özerkleştirmeyi iddia edersek edelim, bu boş iddiadır şu aşamada. Annemiz, babamız, dedemiz, babaannemiz ve onların geliştirdiği bir geleneksel ilişkiler modeli vardır. Bu ilişkiler modelinde siz kafanıza göre yaşayamazsınız, kafanıza örnek hareket edemezsiniz, kafanıza göre davranamazsınız. Eğer davranırsanız, bunun bedeli gruptan dışarı atılmaktır ve dışlanmaktır. İşte bu geleneksel yapı kendi varlığını koruyabilmek için, kendi hayatini devam ettirebilmek için kendi içerisinde inanılmaz bir şekilde muhteşem kognitif şemalar ge-

liştirmiştir. Herkese her yaş grubunda, doğumdan ölümüne kadar geçen sürede nasıl şekilleneceği, hangi emekleri ve bedelleri derse hangi hiyerarşik katmanda ne tür bir ödül alacağının çok net bir şekilde ayırdımı belirlenmiştir. İşte mesela bir kayınvalide gelin ilişkisine bakarsanız Türk toplumu, gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerde. Kayınvalide olabilmek için 20 yıl, 30 yıl kaynanasının zulmüne itiraz etmeden yaşamak zorundadır. Günün birinde kendisi kayınvalide veya kaynana olduğunda, gelinlerine istediği gibi zulmederek o sultanlık ve iktidarını istediği gibi kullanabilir, bu basit bir model. şimdi buradan, böyle bir basit yapı içerisinden gelin nedir gelişmekte olan toplumsal ülkelerde, 16 yaşına geldi, 17 yaşına geldi, aile layık gördü birisine verdi. Veren kim, iki tane dededir, “seni sana layık gördük verdik” derler.

şimdi burada kişinin hayatında en önemli olan iki tane şey; evlilik kararını verebilmesi için kendi iktidarı var mı, kendi gücü var mı, maalesef yok. şimdi bu geleneksel toplumun uygun görmüş olduğu bir yapıdır. Bu yapıda her ne kadar iktidarın omnipotent gücünü kullanmak dediğimiz, dedenin kendi gücünü kullanması var ise de dede kendisine verilen töreler ve şemalar gereği adaleti dağıtmak ve insanlara kendi emri altında bulunan tüm aile bireylerine hak ettiği hakları vermek konusunda ařırđ bir hassasiyet geliştirmiştir. Bu da medeniyetin adıdır, geliştirilen medeniyetin adıdır. Fakat bu medeniyet, bu geleneksel tarım tipi toplumun okmesiyle beraber yavaş yavaş her bireyin kendi başına ayakta kalabileceği bir ekonomik özgürlüğü getirmiştir, yani kişi eğer çalışıyorsa ve abalıyorsa, sümüklü Ayşe’miz, idrar kaçıran Fatma’mız günün birinde karşımıza doktor, mühendis, avukat, kaymakam veya subay olarak gelmekte. şimdi bu kızımızın bu toplumsal ilişki ağı içerisinde, köyden kalkıp şehirde böyle bir konuma geldiğinde, filan hastanesinin başhekimisi olduğunda, köye gittiğindeki ilişkiler ne olacaktır,

şehirdeki ilişkiler ne olacaktır? Burada işte bir bölme mekanizması, bir ayrışma süreci karşımıza geliyor.

Modernite ne getiriyor, modernite bize özgürce yaşama, kendimizi gerçekleştirme, istediklerimiz kimseye hesap vermeden yapabilme gücünü veriyor. İşte burada iki kültür çatışmaya giriyor. Bu kültürlerin en ucunda doğu kültürlerine bakarsak, tamamen geleneksel yapının oluşturmuş olduğu bir yapı, batı tarafına bakarsak da kalabalıklar içinde yalnız yaşayan fertler görüyoruz. Bunun basit bir örneğini verelim; arabanız Anadolu'nun herhangi bir köyünde arıza yaptı kaldı, oradan köylüler geçiyor.” Hele gardaş bir omuz ver” dediğin zaman o köylülerin o arabaya omuz verdiğini görürsünüz ve bundan bir gocunma da olma ve size destek olur, size yardım ederler; ama siz bunu Londra'da New York'ta yapmaya kalkarsanız diğerlerinin özlük haklarına riayet etmediğiniz için tutuklanabilirsiniz. Şimdi iki kültürün iki uç örneğini ele alalım. Peki, ruhsal yapı dediğimiz yapı nedir, bununla nasıl birleştirebiliriz?

Ruhsal yapı sağlıklı doğmuş, genetik materyali normal bir bireyin doğum anından itibaren kimliğini ve kişiliğini geliştirdiği süre içerisinde bu kişilik yapısının nasıl oluştuğunu izah eden bir açılmıdır. Bu açılmıda karşımıza farklı hipotezler ve kuramlar çıkmaktadır.

Bu kuramların bir tanesi davranışsal öğrenme kuramıdır. İnsanlar diğerleriyle ilişkilerinde kendilerini tanımlamada ve ifadede sadece davranışsal öğrenmeyle kendilerini var ederler diyen bir davranışçı kuram var. Bütün hareketlerimiz, düşüncelerimiz ve duygularımız ya bir modellemeyle ya sosyal bir öğrenmeyle ya koşullu refleksle veya edimsel şartlanma dediğimiz yöntemlerle ortaya çıkmaktadır, yani baştan sona refleks arklarıyla dolu bir kendilik

gelişim modelini sunmaktadır. Hayvanlara belirli bir şekilde girdiler verirseniz, onları belirli bir ödül veya cezayla desteklerseniz, bir takım davranışları rahatlıkla edinmesine neden olabilirsiniz. İşte insan da bu manada sosyal bir hayvandır, yaptığımız her türlü davranışlar, ödül ve ceza karşısında belirli refleksleri edinmemizden kaynaklanır diyen bir davranışçı model karşımıza geliyor. Tabii, bu model etkiye karşı ortak tepki veren bir canlı modelidir. Pavlov'un deneyini biliyorsunuz, zil sesiyle beraber ağızda salya oluşturmakla ilgili koşullu bir refleks oluşturmuştur. Böyle bir model insanlara yapmaya kalkarsanız, insanlardan aynı cevabı alamazsınız. Ne oldu, orada davranışçı model olarak geliştirilmiş olan modelin, bir noktaya kadar geçerli olduğu, bir noktadan sonra geçersiz olduğu şeklinde bir yapıyla karşı karşıya geliyoruz.

Hemen ardından insanın ruhsal yapısı ve kimliğinin nasıl oluştuğunu izah eden ikinci modelle karşılaşıyoruz, bu kognitif modeldir. Nedir kognitif model, insanlar dışarıdan bir takım algılar alır, bu algıları zihinlerinde bir yorumlamaya tabi tutarlar. Bu yorumlama onlara daha önceden öğretilmiş olan kognitif şemalardır. Bu şemalara göre karar verirler ve çıktı oluşur. Dolayısıyla insanların yetiştirilme tarzında ne tür kognitif şemalar var ise bu şemalara bağlı olarak tepkileri önceden bellidir. Bu ne demektir, bu şu demektir; siz bebekliğinizden itibaren nesneyle ilişki içerisine girerken anne ve babanızın veya çevrenizdeki öğreticilerin etkisi ile olayla hakkında bir takım yorumlar yapan standart zihinsel şema ve şablonları içselleştiriyorsunuz. Her olay karşısında düşünüp de olayın bütün varyasyonlarını değerlendirebilecek imkânımız yoktur, bu bir kaostur. Bu kaostan kurtulmanın tek yolu vardır, anne ve babamızın bize öğrettiklerini mutlak gerçekler olarak kabul ederek, düşünmeden cevap veririz. Eğer bu olaylar bizi güzelliğe götürürse, bu pekişerek devam eder. Buradan şöyle bir şey çıkıyor,

hayatımızın her anında mutlaka ve mutlaka bir karar vermek durumundayız. Burada otururken herhangi bir koltuğa oturmuyorsunuz, zihninizdeki yakınlık ve uzaklık kavramlarıyla kendi kimliğinizi ve kişiliğinizi koruyucu bir takım mekanizmalar nedeniyle bir koltuğu siz seçiyorsunuz ve bu şemalar sayesinde oluyor. Herkesin bu manada belirlenmiş şemaları vardır. Bu şemalar insanların bir kısmını mutlu, huzurlu ve dingin yaparken, bir kısmını da mutsuz ve huzursuz yapmaktadır. Eğer şemaları değiştiren bir şema oluşturamamışsanız, bu ailenin vermiş olduğu ek bir, faydalı şema değiştirme yöntemidir. Şemaların fonksiyonelliğini tartışan bir zihin yapınız varsa, yaptığınız eylemlerin nedenselliğini yorumlayabilirsiniz. Eğer böyle bir imkânınız yoksa size verilen şemayı ömür billâh kullanırsınız.

Bunu bir anekdotla açıklamak istiyorum, bir fıkra diyebilirsiniz buna. Yeni bir komutan atanmış birliğe, komutan gelmiş “şu nöbet defterini getirin demiş”. Nöbet defteri gelmiş. Nöbete bakıyor, benzinlikte, cephanelikte, lojistik bölgede, tepede hep nöbet yerleri var. Bir de birlikten birkaç kilometre uzakta bir tepenin üzerinde bir nöbet yeri var. Komutan demiş ki; “bu nöbet nedir? Şu benzinlik anladım, şu cephanelik anladım, şu lojistik anladım, şu giriş – çıkış anladım. Peki, bu nöbet neden ikas edilmiş, neden konulmuş?” diye soruyor. Askerler “efendim bilmiyoruz, yıllardır orada nöbet tutulur” diyorlar. Yıllardır orada nöbet tutulur diyorlar. Komutan soruyor, “kaç yıldır nöbet tutuluyor?” diye. Askerler “10 yıldır” diye cevap veriyorlar. Komutan “getirin” diyor, “o nöbet emrini koyan ilk emri getirin bana”. Arşivlere giriliyor ve nöbet ikası eden komutanın nöbet emri çıkıyor. Olay raporu alınıyor, rapora bakılıyor. 10 yıl önce komutan araçla çevre gezisine çıkarken, akşam karanlığı yaklaştığı vakitte aracı tepenin üzerinde bozulur. Aracı oradan almak ve çekmek imkânı yoktur, yeteri kadar teknik dona-

nımı yoktur birliğin ve ikinci bir araç gelir, komutan merkeze döner. Der ki; "sabaha kadar araca bir şey olmasın, araç oradan çekilene kadar nöbet tutulsun" diye emir koyar ve bu emir 10 yıldır uygulanır, kimse de o emri sorgulamaz.

İşte içimizdeki şemalar bağlamında baktığımızda, eğer yaptığımız eylemlerin, davranışlarımızın ve karşılıklı iletişim şekillerimizin nedenselliğini sorgulayan bir şemamız yok ise körü körüne 10 yıldır nöbet tutuyoruz demektir, körü körüne. İşte bu; olgunlaşmış, bireyselleşmiş insanın yaptığı eylemlerin fonksiyonu olup olmadığını tartışan bir bakış tarzıdır, buna da kognitif yapı diyoruz.

Üçüncü bir kuram ise insanın kendilik ve kişilik gelişimini anlatan kuram, dinamik kuramlardır. Dinamik kuramlar içerisinde pek çok alt kuramı barındıran; ama ana itibarıyla 0 - 5 yaş arasında nesneyle, yani anneyle çocuğun etkileşiminden ortaya çıkan yapıyı izah etmektedir. Burada da bir insan modeli gündeme geliyor. Bunu ilk ortaya atan, biliyorsunuz Freud'dur. Freud, Klasik Psikanalitik yapıyla Dürtü Çatışma Kuramı dediğimiz bir kuram ortaya çıkarmıştır. İnsanın temelden gelen, doğuştan gelen dürtüleri vardır; ama hayatın gerçekliği bu dürtüleri istediği yerde, istediği zaman, istediği şekilde deşarj etmesine imkân vermez; çünkü gerçeklik toslar ona. Dolayısıyla bu dürtülerini yere, zamana göre ayarlayabilme becerisi gösterebilmesi için ego dediğimiz bir fonksiyonu geliştirmesi, egoyla onu bastırması, yere ve zamana göre, toplumsal kural ve şemalara göre deşarj etmesi gerekir, der. Bu durumda kişide bir takım çatışmalar çıkar, sağlıklı insanlarda bu çatışmalar sağlıklı şekilde, olgun savunma düzenekleriyle çözülürken, sağlıklı bireylerde ilkel savunma düzenekleri ve patolojik yapılar çıkar.

Bu yapının üzerinde otomatik olarak yine dinamik kuramlardan Ego Psikolojisi, Anna Freud'un, yani Freud'un kızının kurmuş ol-

duğu bir kuramdır. Mühim olan dürtüler değildir, mühim olan kişinin egosunun gücüdür. Bir olaya karşı dayanabilme kapasitesi varsa, dürtülerini erteleyebilme becerisi varsa, olgun savunma düzeneklerini kurabilme becerisi varsa, bir toplumsal yapının içerisine girdiğine, farklı düşünenlere ve farklı davrananlara karşı adaptasyon gücü varsa, uzlaşma gücü varsa, egonun fonksiyonları olgunlaşmış ve büyümüş demektir. Ego ilkel kalmışsa, primitif kalmışsa problemler ve sağlıklı iletişim şekilleri bu egonun hatalı yapılmasından kaynaklanır diyen alt bir dinamik ekol açılıyor. Üçüncü bir ekol olarak diyorlar ki; egonun veya dürtünün olması önemli değil, bir öteki olmadan sizin egonuz oluşamaz, yani ötekinin varlığı önemlidir. Öteki kimdir, annedir. Anneniz nasılsa, siz öylesinizdir. Sizi yetiştiren, size nasıl bir yük yüklediyse, siz onun malûsünüz, siz onun üretmiş olduğu bir yapısınız.

Dolayısıyla siz kendinize bakmayacaksınız, ötekinin sizi nasıl şekillendirdiğine bakacaksınız, nesneye olan ilişkiye bakacaksınız diyerek, nesne kavramı üzerine odaklanmıştır. Hemen ardından Kohut dediğimiz bir araştırmacı, nesnenin de ötesinde, egonun, dürtünün veyahut da nesneyle olan ilişkinin temel problem olmadığını, temel problemin, kişinin kendilik tasarımı dediğimiz, kendini nasıl algıladığı, içindeki muhtelif kendilik algılarının iyi bir entegrasyonla sağlıklı bir iletişim şekline dönüşüp dönüşmediğini anlatan Kendilik Psikolojini ortaya koymuştur.

Daha sonra Transaksyonel Analiz ve bir takım ilave dinamik kuramlar vardır, bunların hepsini Freud'un Dinamik Kuramı altında değerlendirebiliriz ve bunlar bir inan modelini, insanın oluşum sürecini izah etmektedir. Ruhsal yapımızı, nasıl düşündüğümüzü, nasıl davrandığımızı ve nasıl uygulandığımızı izah eden bir çeper çizmektedir. Dördüncü olarak da Varoluşçuluk, egzistansiyalist kuram; insana nasıl bir var oluş, hayatın anlamı gelir, belirsizlik

karşısındaki, insanın geleceğin belirsizliği karşısındaki insanın durumu nedir, sorumluluk kime aittir? Bugünkü bulunduğumuz konumdan kim sorumludur, siz kendi tercihlerinizle mi bugün buradasınız, yoksa başkalarının tercihleriyle mi bugün buradasınız, bunun sorumluluğunu üzerinize alabiliyor musunuz? Yalnızlık karşısındaki durumunuz nedir, birey olarak duygularınız sadece siz yaşıyorsunuz, bu yalnızlıkla baş edebiliyor musunuz, yoksa bir takım patolojik yollara mı başvuruyorsunuz? Ölüm denilen hakikat karşısında ne yapıyorsunuz, ölümü hep yadsıyor ve öteliyor musunuz, yoksa ölümle iç içe, her an ölebileceğinizi bilmenin şuuru içerisinde, hayata bir sefer gelmişim ve neden yaşamıyorum sorusunu kendiniz soruyor musunuz, şeklindeki 5 tane temel soruya cevap alan bir yaklaşım tarzıyla sizlere izah getiriyor.

Şimdi bu, ruhsal yapıların bize göstermiş olduğu yapıdır. Bunlardan bir veya birkaçı, bizim o sanal program dediğimiz programımızın nasıl yapılandığıyla ilgili izahta bulunuyor. Şimdi bunların hepsine bütüncül manada bakıyorum. Bunları bir insanın çeşitli katmanlarını izah eden bilimsel realiteler olarak görüyorum. Zaman zaman birbiriyle çelişse de, ana yapı olarak insanın o çeşitliliğine karşı bir izah tarzı getiriyorlar. Şimdi, bu yapıların hepsi beynimizde biyolojik bir değişikliğe neden oluyor. Duyduğumuz her ses, gördüğümüz her görüntü, ağızımıza gelen her tat, burnumuza gelen her koku ve vücudumuzun deri sistemiyle aldığı her yapı, elektriksel bir stimulusla beynimizde bir biyolojik bir anıya dönüşüyor, yani her an aldığımız algı, perception bir müddet sonra beynimizde yapısal bir değişiklik meydana getiriyor. Burada şöyle biri kilem ortaya çıkıyor; diyor ki, soft beyin diye bir şey yoktur, biyolojik bir yapı yoktur, insan bir makinedir ve robottur, biyolojik aminler bozulur. Bu bozulan aminlere uygun elimizde bir takımla ilaçlar var. Korkusu varsa bir insanın korkusunu giderici, anksiyetesi varsa

anksiyetesini giderici, depresyon varsa depresyonunu giderici bir takım ilaçlar veririz ve orayı bloke ederiz. Şimdi bir kısım insanlar bu şekilde bir iddiada bulunurken, bir kısım insanlar veya doktor arkadaşlarımız, aslında o biyolojik aminlerin oluşum şekli bir sonuçtur, kişi hatalı düşündüğü için, hatalı davrandığı için ve hatalı duygulandığı için sistem ha bire patolojik mekanizmalar üretmekte, siz kaynağı kurutmaya kalkmaz da, sivrisinekleri öldürmeye kalkarsanız, ilaçlar sadece sivrisinekleri öldürür. Hangi grupta olur bu, sanal programı hatalı yüklenmiş olan grupta olur; ama biyolojik kaynaklı olarak, genetik yüklülükle gelen bir takım rahatsızlıklarda yapılacak hiçbir şey yoktur, sadece ilaçlarla ve belki cerrahi tedavilerle bunların tedavi edilmesi gerekir diye düşünüyoruz.

Şimdi geleneksel yapıdan modern yapıya geçerken, bu bahsetmiş olduğumuz insanları tanımlayan ruhsal yapılanmalar ne şekilde ortaya çıkıyor, buna bakalım. Hangi kuramı ele alırsanız alın, kuramın iddiası şu; bir öteki size bir şey öğretiyor ve nasıl davranacağını gösteriyor. Bu, nasıl davranacağını ve nasıl düşüneceğinizi belirliyor. Şimdi kognitif şemayı, kognitif şemaları ele alacak olursanız, bu kognitif şemalar bebek doğduğu andan itibaren diğeriyle ilişkilerinin en ince detayına kadar şemalaştırılmış bir yazılım programıdır, hayatınızın hiçbir anında bir boşluk yoktur. Her anında nasıl ve ne şekilde davranacağınız size verilmiştir ve yüklenmiştir. Eğer bu yükleme sağlıklı bir yapılanma içerisinde ortaya çıkmış ise siz sağlıklı bir insansınız, değilse patolojik bir insansınız. Şimdi ben gelenekselden moderniteye ruh yapımızın bize getirmiş olduğu çatışmalarla ilgili bir iki numune ve örnek vererek, ne demek istediğimi anlatmaya çalışacağım.

Şimdi kadın erkek ilişkilerinden bir örnek vereyim. Bundan 50 yıl geriye gidin, 60 yıl geriye gidin. Bir kızımızın bir delikanlıyla izdivaç yapabilmesi için geçirilmesi gereken evreler nelerdir? Bü-

yüklerimiz, biraz da böyle mürekkep yalamış bir doktor olsun, mühendis olsun, alt kesimlerden değil de biraz daha eğitimli kesimlerden örnek vereyim ki, aradaki uçurumun yine görüldüğünü, göstermek açısından. Derler ki, filan yerde filan zat-ı muhteremin bir kızı varmış, çok hanımefendi birisiymiş. Oğlumuz da ona münasip bir adaydır, bunları bir şekilde dest-i izdivaç ettirelim. Aileler oturur, önce aileler görüşür, ailelerin denkliğine karar verilir vesaire. Hafiften hafiften böyle bir haberleşme furyası başlar. Bir müddet sonra oğlanın anası, kız kardeşi veya teyzeleri, kızı bir vesileyle görmeye giderler. Kız fiziksel bir check up tan geçer, kız beğenilecek mi beğenilmeyecek mi?

Eve gelinir, evde aile tartışmaya açar kızı. Boyunu bosunu, rengini, saçını, oturuşunu, kalkışını, hatta hatta halının altını kaldırır- lar, halının altına sürülmüş olan pislik var mı yok mu, araştırılır. Bizim gibi Kayseri'den gelenler de, hanımlar yün örgüleriyle gider, yünün birisini düşürürler somyanın altına, yatağın altına geri çekerler, ne kadar toz var üzerinde birikmiş, ona bakarlar. Bunlar hep kız hakkında verilecek ortak notlar ve kanaatlerdir. Eğer aileden geçer not alır ise bu sefer kızı görme üzere ailenin büyükleri kızı kart bırakmaya gider. Oğlumuz işte filan sağlık ocağında doktordur, filan yerde mühendistir, filan yerde işletmecidir; böyle güzel bir kartvizit hazırlanır ve kartvizit bırakılır.

Derler ki; "biz kızıma talibiz". İnceledik, araştırdık, çok da mücadele ettik, ailede bir kısmı istedi bir kısmı istemedi. Kızımız kabul edilebilir bir vizeyi aldıktan sonra kart oraya bırakılır, top kız evindedir. Kız evi, naz evidir. Şimdi alttan alacak, hemen oldu, tamam olmaz. İnceleyelim, araştıralım denecektir ve oğlan araştırılacaktır. Oğlanın yanına birkaç farklı kişi gönderilecektir. Hangi meslekteyse, mesela eczacıdır, ilaç almaya gidilir. Doktordur, muayeneye gidilecektir. Esnaftır, alışverişe gidilecektir, oğlan testlerden

gececektir. Tabii soyu soppu, ekonomik durumu, kaç tane arsası var, kaç tane dairesi var, baba malının ne kadarını ona vermiş, bunlar değerlendirilir, epeyce bekletilecek, 1 - 1,5 ay geçecek. Eğer bu bekletme süresinde kartınız geri alın diye bir cevap gelirse, bu reddedilme anlamını taşır ve oğlan evi gerekçe soracak, neden diyecek. "Kızımız küçük, henüz evlendirmeyi düşünmüyoruz" gibi karşı tarafı da onore edecek veya karşı tarafı incitmeyecek, o kültürel kodlar ve şemalar bağlamında, geleneksel kültürün en ince ayrıntısına kadar düşünülerek çıkış yolları bulunmuş. Şimdi gülümsemeler görüyorum, bunların birçoğunuzun başından geçtiğini biliyorum. Dolayısıyla o geleneksel kültür içerisinde ardından söz kesimi geliyor. Nedir söz kesimi, kızla oğlanı ailelerinin, küçük ailelerinin ki burada dedeler babaanneler vardır, en yakın olan hala, dayı, teyze vardır, bunlar bir araya gelip "evet, biz bunları birbirine uygun gördük, söz kesiyoruz" demesidir. Bu söz kesimde yavaş yavaş iki tane ailenin, çekirdek ailenin ilişkisi vardır. Burada kızla oğlan evlenmiyor, geleneksel kültürde iki tane aile evlenecek, onun için bunların aşamalarının birer birer geçilmesi lazım. İki kaynana geçinebilecek mi, iki kayınpeder geçinebilecek mi, oradaki halalar, teyzeler geçinebilecek mi, onların ilk dokunuşları başlar. Orada değerlendirmelerle hafif hafif sınır yoklamaları başlar, iktidar taramaları başlar ve kendi sınırlarını koruma mücadelesi vardır.

Burada kızın evliliği ve oğlanın evliliği değildir, iki sülalenin evliliğindeki iktidar mücadelesinde alan belirlenecektir. Bu da nasıl yapılacaktır, yine kültürel kodlarımızda, geleneksel kültürde en ince ayrıntısına kadar mevcuttur. Davranış şekilleri, getirilen bohçalar, hediyenin şekli, çikolata nereden alınacaktır, nasıl kapatılacaktır, gümüşlüğe mi konacaktır, konmayacak mıdır vesaire vesaire. Bu aşamada atlatıldı ki, bu yine 1 - 2 aylık bir aşamadır. Bunların hepsi inanılmaz şekilde iki sülalenin evlenmesini temin eden alt

dinamiklerdir. Ardından ne gelecek, nişan faslı gelecek. Nişanda takılar, hediyeler, bunların hepsinin her kültürde, her şehirde, her bölgede çok ince detayları vardır. Bunlar iki sülalenin yine acaba birbirleriyle kültürel kodlar bağlamında, şemalar bağlamında uyuşacak mı, uzlaşacak mı, yoksa aramıza fitne fesat getiren bir gelin mi veya damat mı alıyoruz şeklinde, o sürünün bozulmasını sağlayacak datalar mı içeriyor, bu incelenecek. Bu nişan faslı da aşılırsa, düğün faslına gelinecek. Bu fasılların her birinde nişan da atılabilir, söz de bozulabilir, nikâhtan da dönülebilir.

Nedir burada problem, oğlanla kızın problemi değildir buradaki problem, buradaki iki ailenin evlenmesinde yaşanan süreçtir. Eğer onlardan da başarıyla geçilirse, düğün olacak ve düğün olduktan sonra artık o gelin ve damat ailelerin kanatları altındadır, korumaları altındadır. Artık onlar sosyal güvenlik kurumuna ihtiyaç duymazlar; çünkü iki aile onları destekler. Hastalıklarında, sağlıklarında, yoksulluklarında, hatta hatta memur olarak çalışıyorlarsa, memur maaşları artmamışa, köyden getirilen yağlar, köyden getirilen nohut, mercimek, pirinçler, onların mutfaklarına hafif hafif destek olarak gönderilir. Bu geleneksel kültürün o sıcak kanatları altında kendimizi güvende hissete duygusudur. Bir kriz olduğunda, geçmiş yıllardaki krizleri hatırlarsanız, bu tip jenerasyonda evlenen arkadaşlarımız evlerini kapattılar nereye yerleştiler, annelerinin yanlarına yerleştiler. İşten atıldılar çünkü bunlar, işten atılınca aç kaldılar, bunu batıda göremezsiniz arkadaşlar. Bu bizim geleneksel kültürümüzün bize şefkatle yaklaştığı inanılmaz bir koruma zinciri, bu hoş bir şeydir.

Şimdi modern kültüre geçerken ne oluyor? Şimdi kızımız, tamam anne dedi, baba dedi. Anne, ilkokul üçten ayrılmadır, baba esnaftır, baba bir yerde işçidir, belki şeftir. Bu bizim dandik kızımız, "ben okuyacağım babacığım" der. Hadi oku anasını satayım,